

บทที่ 2

ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

การศึกษาการแพร่กระจายและการยอมรับการปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ในครั้งนี้ มีพื้นที่อยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดพิจิตร จึงจำเป็นต้องเข้าใจสภาพทั่วไปของพื้นที่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับนำไปวิเคราะห์ในบทต่อไป ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ สภาพทั่วไปของจังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดพิจิตร และสภาพทั่วไปของพื้นที่ตัวอย่าง ที่ใช้สำหรับการศึกษา

2.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดกำแพงเพชร

2.1.1 ขนาดและทำเลที่ตั้ง

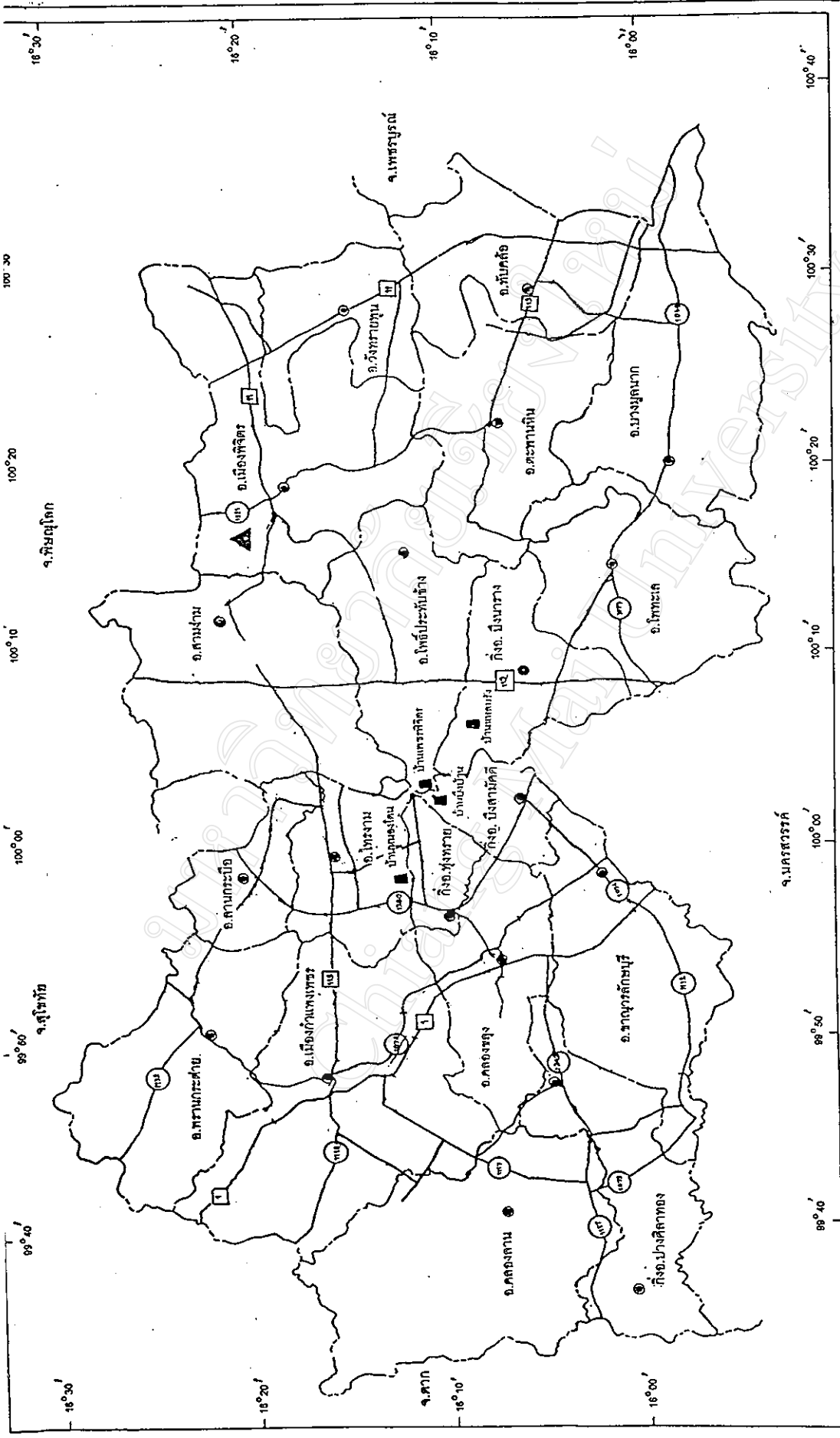
จังหวัดกำแพงเพชรเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่ 8,607.49 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,379,681 ไร่ ตั้งอยู่ระหว่าง ละติจูด $15^{\circ} 51' - 16^{\circ} 54'$ เหนือ และลองจิจูด $99^{\circ} 00' - 100^{\circ} 03'$ ตะวันออก และมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ (รูปที่ 2.1)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดสุโขทัยและจังหวัดตาก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดพิจิตร โลก และจังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ จังหวัดตาก
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดนครสวรรค์

2.1.2 สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดกำแพงเพชร สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ

- 1) สภาพพื้นที่เป็นที่ราบถึงเกือบราบ มีความชันระหว่าง 0 - 2 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมือง และด้านตะวันออกของจังหวัดในเขตอำเภอขาณุวรลักษบุรี อำเภอคลองขลุง อำเภอไทรงาม อำเภอลานกระบือ และบางส่วนของอำเภอฟากนครชัย มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 40 - 70 เมตร
- 2) สภาพพื้นที่แบบลูกคลื่นลอนลาดถึงคอนชัน มีความชันตั้งแต่ 3 - 20 เปอร์เซ็นต์ อยู่ถัดจากบริเวณที่ราบไปทางทิศตะวันตก อยู่ระหว่างที่ราบด้านตะวันออกกับภูเขาสูงด้านตะวันตก เป็นเนินเขาเตี้ยๆ

รูปที่ 2.1 แผนที่ไปรษณีย์อำเภอเมืองเชียงใหม่และจังหวัดเชียงใหม่

--- หนองบัวลำภู
--- หนองบัวลำภู

ถนน
หัวทางรถไฟ

▲ ที่ตั้งโรงงาน
■ ที่ตั้งบ้านพักที่ศึกษา

0 5 10 กม.

สลักับที่ราบ ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกของอำเภอขามเฒ่าวรลักษณบุรีอำเภอคลองขลุงทางด้านทิศเหนือของอำเภอพรานกระต่ายและเขตอำเภอคลองลาน 3) สภาพพื้นที่เป็นแบบเนินเขาหรือภูเขา พบทางด้านทิศเหนือของอำเภอพรานกระต่าย และทางด้านตะวันตกของจังหวัดติดต่อกับจังหวัดตาก เป็นแนวเขาสูง ทิวเขาสูงตั้งแต่ 1,000 - 2,150 เมตร เช่น เขาปางมะโอ เขาใหญ่ เป็นต้น

2.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ข้อมูลสภาพภูมิอากาศที่เกี่ยวกับปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ และความชื้นสัมพัทธ์ศึกษาได้จากสถิติในรอบ 5 ปี ของสถานีอุตุนิยมวิทยา จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

1) ปริมาณน้ำฝน

จังหวัดกำแพงเพชร มีปริมาณฝนเฉลี่ยตลอดปี 1,237.8 มิลลิเมตร จำนวนวันที่ฝนตก 119.7 วัน เดือนกันยายนเป็นเดือนที่มีฝนตกมากที่สุด มีปริมาณฝนเฉลี่ย 277.2 มิลลิเมตร ส่วนเดือนมกราคมเป็นเดือนที่มีฝนตกน้อยที่สุดคือ มีปริมาณฝนเฉลี่ย 0.6 มิลลิเมตร และเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าการกระจายของน้ำฝนในรอบปี ไม่สม่ำเสมอ จะมีฝนตกเฉพาะในช่วงฤดูฝน คือ ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมเท่านั้น ส่วนเดือนอื่น ๆ มีฝนตกเพียงเล็กน้อย

2) อุณหภูมิ

จังหวัดกำแพงเพชร มีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด - สูงสุดระหว่าง 22.2 - 33.3 องศาเซลเซียส โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.3 องศาเซลเซียส เดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุดคือ 30.7 องศาเซลเซียส และมีอุณหภูมิต่ำที่สุดในเดือนธันวาคมคือ 23.0 องศาเซลเซียส (ตารางที่ 2.1)

3) ความชื้นสัมพัทธ์

ความชื้นสัมพัทธ์ของจังหวัดกำแพงเพชรตลอดปีอยู่ในช่วงระหว่าง 59.4 - 83.9 เปอร์เซ็นต์ ในเดือนมีนาคมจะมีความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุดคือ 59.4 เปอร์เซ็นต์ และสูงสุดในเดือนตุลาคม 83.9 เปอร์เซ็นต์ โดยความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยทั้งปี 74.0 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 2.1)

4) สภาพสมดุลของน้ำเพื่อการเกษตร

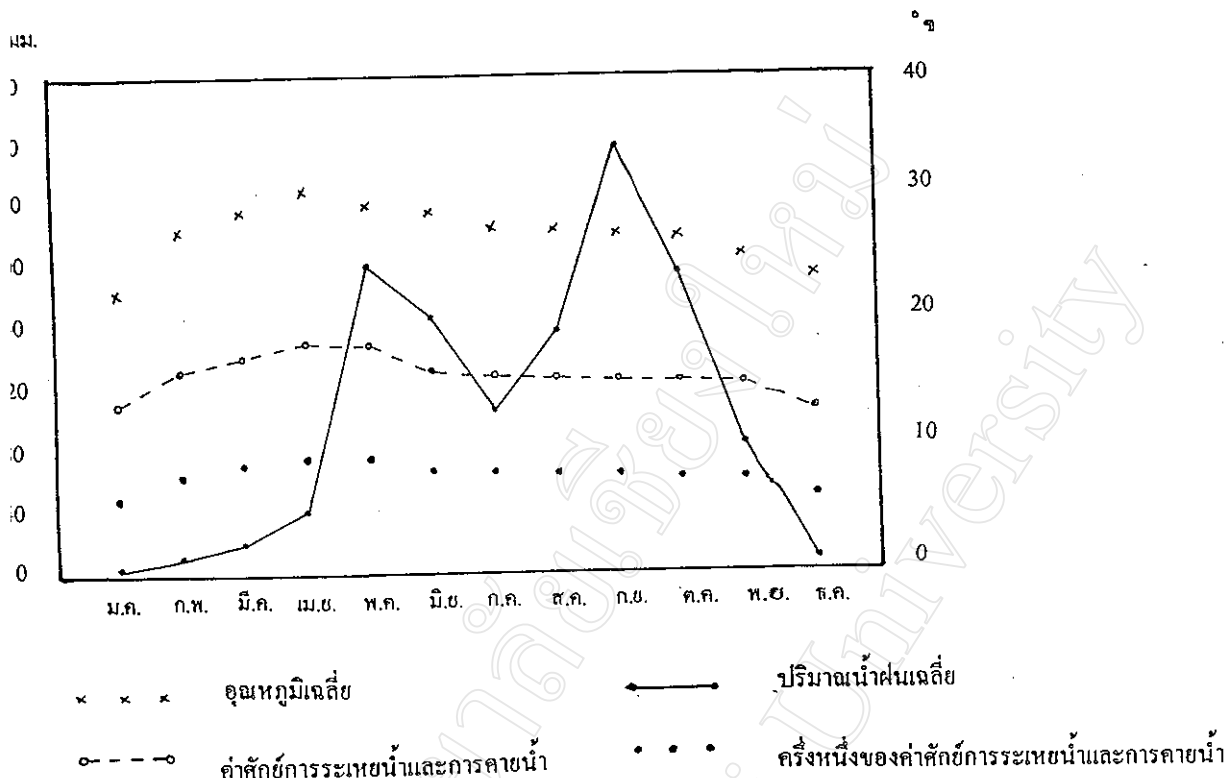
จากข้อมูลอุณหภูมิเฉลี่ยของจังหวัดกำแพงเพชรนำมาหาค่าศักยภาพของการระเหยน้ำและการคายน้ำจากสูตรของ Thornthwaite (1948) พบว่า ช่วงฤดูการเพาะปลูกจะอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ปริมาณน้ำฝนมีค่ามากกว่าค่าศักยภาพการระเหยน้ำและการคายน้ำ ซึ่งปริมาณฝนที่มากกว่านี้จะถูกสะสมเอาไว้ในดิน ทำให้ดินมีความชื้นเพียงพอแก่การเจริญเติบโตของพืช พืชมีความเสี่ยงต่อการขาดน้ำน้อย สำหรับช่วงที่มีฝนตกน้อยและมีอัตราการระเหยของน้ำสูงกว่าปริมาณน้ำฝนจะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนไปจนถึงเดือนเมษายน ซึ่งจะประสพภาวะการ

ขาดแคลนน้ำ การเพาะปลูกที่ต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวไม่สามารถที่จะทำการเพาะปลูกได้ เกษตรกรอาจต้องอาศัยแหล่งน้ำใต้ดินมาใช้ในการเพาะปลูกเพื่อลดปัญหาการขาดแคลนน้ำที่จะสร้างความเสียหายให้แก่พืชได้(รูปที่ 2.2)

ตารางที่ 2.1 ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ ค่าศักย์ การระเหยน้ำ และการคายน้ำ จังหวัดกำแพงเพชร ปี 2535 - 2539

เดือน	ปริมาณน้ำฝน	จำนวนวันฝนที่ตก	อุณหภูมิ (°C)			ความชื้นสัมพัทธ์	ค่าศักย์การระเหยน้ำและการคายน้ำ
	(ม.ม.)	(วัน)	สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	(%)	(มม.)
มกราคม	0.6	0.5	31.5	15.0	23.7	67.7	113.9
กุมภาพันธ์	12.9	3.8	35.0	19.8	27.2	61.3	130.8
มีนาคม	19.5	2.8	36.4	21.8	29.0	59.4	139.5
เมษายน	40.0	4.8	37.7	24.6	30.7	61.3	147.7
พฤษภาคม	192.3	14.5	35.3	25.0	29.8	72.3	143.0
มิถุนายน	163.1	20.3	33.2	24.8	28.3	81.0	135.9
กรกฎาคม	117.8	11.3	32.8	24.5	27.9	80.4	134.2
สิงหาคม	159.0	20.3	32.4	24.5	27.7	83.0	133.1
กันยายน	277.2	19.8	32.4	24.0	27.5	83.8	132.4
ตุลาคม	172.2	16.8	32.0	23.5	27.0	83.9	129.7
พฤศจิกายน	80.4	3.5	31.0	21.6	25.8	80.9	124.0
ธันวาคม	2.8	1.3	29.6	17.1	23.0	73.6	110.6
รวม	1,237.8	119.7	33.2	22.1	27.3	74.0	131.2

ที่มา : สถานีอุตุนิยมวิทยา จ.กำแพงเพชร

รูปที่ 2.2 ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ จังหวัดกำแพงเพชร

ที่มา : สำนักงานพัฒนาที่ดิน จังหวัดกำแพงเพชร

2.1.4 ลักษณะประชากร

จังหวัดกำแพงเพชร มีจำนวนประชากร 759,453 คน ความหนาแน่นของประชากร 88 คน ต่อตารางกิโลเมตร ประชากรร้อยละ 70.6 อยู่ในภาคเกษตรกรรม สาขาการผลิตที่สำคัญเป็นอันดับแรกของจังหวัดคือ เกษตรกรรม มีมูลค่า 4,937 ล้านบาท อาชีพที่สำคัญของประชากรคือ ทำนา ทำสวน และทำไร่ รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 26,446 บาท (สำนักงานสถิติจังหวัดกำแพงเพชร, 2540)

2.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดพิจิตร

2.2.1 ขนาดและทำเลที่ตั้ง

จังหวัดพิจิตร มีเนื้อที่ 4,531.01 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 2,831,883 ไร่ ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด $16^{\circ} 00' - 16^{\circ} 30'$ เหนือ และลองจิจูด $100^{\circ} 00' - 100^{\circ} 30'$ ตะวันออก และมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ (รูปที่ 2.1)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดพิษณุโลก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศใต้	ติดต่อกับ จังหวัดนครสวรรค์

2.2.2 สภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดพิจิตรเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำยม และแม่น้ำน่านไหลผ่านในแนวเหนือ - ใต้ ความยาวของแม่น้ำยมที่ไหลผ่านจังหวัดประมาณ 124 กิโลเมตร ส่วนแม่น้ำน่านมีความยาวที่ไหลผ่านจังหวัดประมาณ 97 กิโลเมตร สำหรับลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดพิจิตร สามารถแบ่งได้เป็น 3 ส่วน คือ 1) พื้นที่ทางด้านตะวันออกของแม่น้ำน่าน พื้นที่ส่วนนี้มีสภาพลาดเทจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ ถึงลูกคลื่นลอนลาด ซึ่งพบในเขตด้านตะวันออกของจังหวัด 2) พื้นที่ระหว่างแม่น้ำยมกับแม่น้ำน่าน เป็นที่ราบน้ำท่วมถึง มีความชันระหว่าง 0 - 2 เปอร์เซ็นต์ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 26 - 37 เมตร ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวนี้อยู่ในเขตโครงการชลประทานพิษณุโลก 3) พื้นที่ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำยม พื้นที่ที่มีความลาดเทจากทิศตะวันตกไปสู่ทิศตะวันออก สภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงลูกคลื่นลอนลาด มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 25 - 42 เมตร บริเวณที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมซึ่งเป็นที่ลุ่มต่ำจะมีน้ำท่วมเกือบทุกปี

2.2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ข้อมูลสภาพภูมิอากาศที่เกี่ยวข้องกับปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ ศึกษาได้จากสถิติในรอบ 5 ปี ของสถานีตรวจฝน จังหวัดพิจิตร ซึ่งอธิบายได้ดังนี้ (ตารางที่ 2.2)

1) ปริมาณน้ำฝน

จังหวัดพิจิตร มีปริมาณฝนเฉลี่ยตลอดปี 1,434.9 มิลลิเมตร เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือ เดือนกันยายน มีฝนเฉลี่ย 317.3 มิลลิเมตร ส่วนเดือนที่มีฝนตกน้อยที่สุดคือ เดือนธันวาคม มีปริมาณฝนเฉลี่ย 3.2 มิลลิเมตร และเมื่อพิจารณาการกระจายของน้ำฝนในรอบปี พบว่า มีการกระจาย

ไม่สม่ำเสมอ คือ จะมีฝนตกเฉพาะในช่วงฤดูฝน คือ ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมเท่านั้น ส่วนเดือนอื่น ๆ มีฝนตกเพียงเล็กน้อย

2) อุณหภูมิ

จังหวัดพิจิตร มีอุณหภูมิเฉลี่ยประจำปี 27.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด-สูงสุดระหว่าง 22.7 - 33.4 องศาเซลเซียส อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ย 37.4 องศาเซลเซียส ในเดือนเมษายนและมีอุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 17.7 องศาเซลเซียสในเดือนมกราคม

3) ความชื้นสัมพัทธ์

จังหวัดพิจิตรมีความชื้นสัมพัทธ์ เฉลี่ยตลอดปีอยู่ในช่วงระหว่าง 63.3 – 82.4 เปอร์เซ็นต์ เดือนมีนาคมเป็นเดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์ต่ำสุด คือ 40.9 เปอร์เซ็นต์ และสูงสุดในเดือนกันยายน คือ 93.2 เปอร์เซ็นต์ โดยมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยทั้งปี 73.3 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 2.2)

4) สภาพสมดุลของน้ำเพื่อการเกษตร

สำหรับจังหวัดพิจิตรนั้นเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าจังหวัดพิจิตรมีปริมาณฝนตกมากกว่าค่าศักยภาพของการคายระเหยของน้ำ ตั้งแต่กลางเดือนมิถุนายนเป็นต้นไป ซึ่งปริมาณฝนที่มากกว่านี้ จะถูกสะสมเอาไว้ในดินไปจนถึงประมาณต้นเดือนสิงหาคม ทำให้ดินถึงจุดอิ่มตัวเกินกว่าที่จะเก็บไว้ได้อีก ทำให้ฝนที่ตกมีค่ามากกว่าความต้องการไปจนถึงต้นเดือนพฤศจิกายน ในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่พืชเสี่ยงต่อการขาดน้ำน้อยเช่นกัน หลังจากนั้นปริมาณฝนจะเริ่มลดต่ำลงน้อยกว่าค่าศักยภาพการระเหยของน้ำ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนไปจนถึงต้นเดือนธันวาคม ซึ่งช่วงนี้ทำให้มีการนำน้ำที่สะสมไว้ในดินมาใช้ในการคายระเหยน้ำ จนถึงต้นเดือนธันวาคม น้ำที่สะสมในดินจะหมดไป จะเป็นช่วงที่ดินขาดแคลนน้ำไปจนถึงต้นเดือนพฤษภาคม (รูปที่ 2.3) เพราะฉะนั้น การเพาะปลูกโดยการอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถจะทำได้ในช่วงนี้ นอกจากอาศัยแหล่งน้ำอื่น ๆ มาใช้ในการเพาะปลูก เพราะพืชจะได้รับความเสียหายจากความแห้งแล้งได้ (ตารางที่ 2.3)

2.2.4 ลักษณะประชากร

จังหวัดพิจิตร มีจำนวนประชากร 593,178 คน ความหนาแน่นของประชากร 131 คนต่อตารางกิโลเมตร ประชากรร้อยละ 78.5 อยู่ในภาคเกษตรกรรม สาขาการผลิตที่สำคัญของจังหวัดเป็นอันดับหนึ่งคือ เกษตรกรรม โดยมีมูลค่า 3,043 ล้านบาท ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพ ทำนา ปลูกพืชไร่ ถั่วเขียว อ้อย และงา รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 21,085 บาท (สำนักงานสถิติจังหวัดพิจิตร, 2540)

ตารางที่ 2.2 สถิติภูมิอากาศของจังหวัดพิจิตรในคาบ 5 ปี (พ.ศ.2535 - 2539)

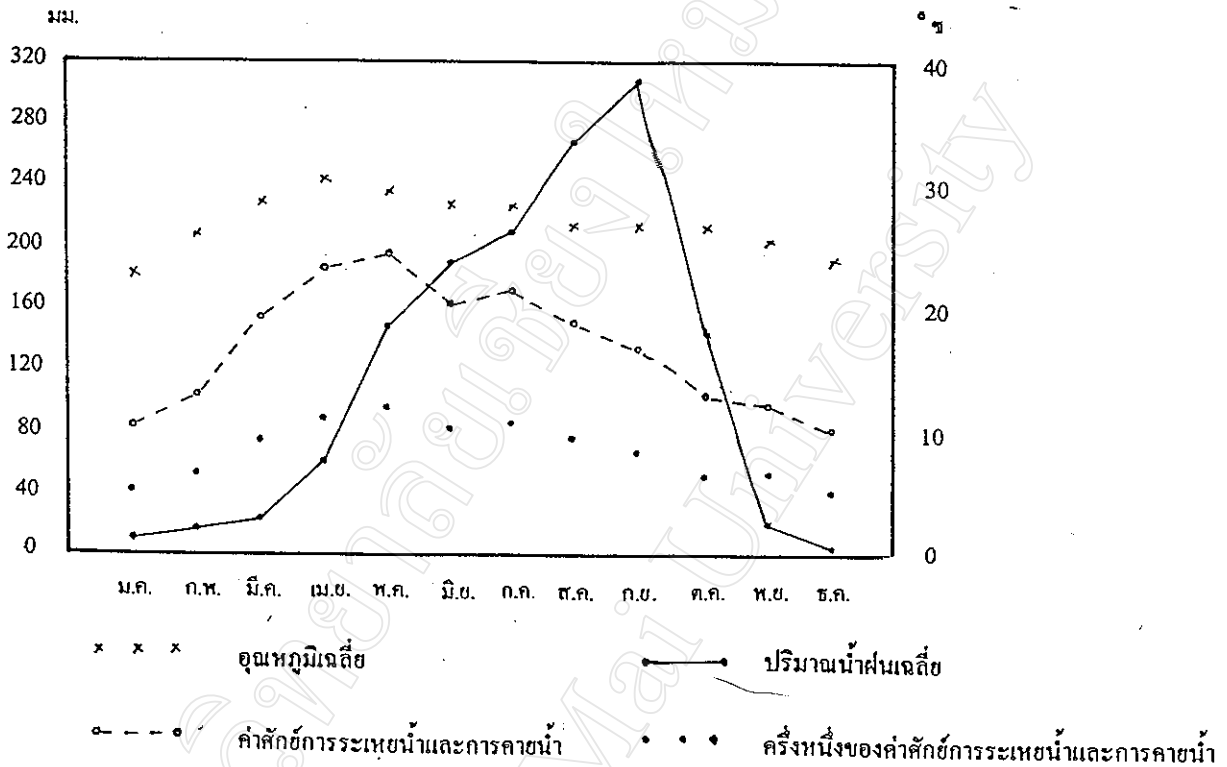
	มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.	ทั้งปี
อุณหภูมิ (°C)													
เฉลี่ย	23.9	26.4	28.9	30.6	29.6	28.5	28.0	27.7	27.7	27.5	26.0	24.0	27.4
สูงสุดเฉลี่ย	31.6	33.8	36.0	37.4	35.7	33.6	32.8	32.2	32.3	32.3	31.7	30.9	33.4
ต่ำสุดเฉลี่ย	17.7	20.3	23.1	25.0	25.1	24.7	24.4	24.4	24.4	29.9	21/4	18.2	22.7
ความชื้นสัมพัทธ์ (%)	67.8	65.6	63.3	63.7	72.4	78.6	80.1	82.0	82.4	79.6	74.7	69.8	73.3
เฉลี่ย	87.0	84.4	81.9	81.4	87.6	91.3	92.3	93.1	93.2	92.3	90.2	88.4	86.6
สูงสุดเฉลี่ย	42.3	41.8	40.9	41.8	52.4	60.9	63.2	65.7	65.8	61.0	53.1	45.5	52.9
ต่ำสุดเฉลี่ย													
ฝน (มม.)	5.4	19.6	21.4	60.3	155.5	196.3	215.1	273.8	317.3	146.1	23.6	3.2	1,434.9
เฉลี่ย	0.6	1.2	1.5	3.2	9.8	11.0	12.9	14.8	14.8	8.5	1.4	0.3	80.0
วันฝนตกเฉลี่ย													

ที่มา : สถานีตรวจฝน จังหวัดพิจิตร

ตารางที่ 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณน้ำฝนและค่าการคายระเหยน้ำ
และสถานภาพของน้ำในดินระยะเวลาดังกล่าว

ปริมาณน้ำ (มม.)	มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.
1. น้ำฝน	5.4	19.6	21.4	60.3	155.5	193.6	215.1	273.8	317.3	23.6	23.6	3.2
2. ค่าศักยภาพการคายระเหยน้ำ (PET)	82.4	116.5	159.3	174.3	178.7	162.3	167.1	158.5	148.3	113.7	11.7	83.0
3. ผลต่างของปริมาณน้ำฝนและค่าศักยภาพของการคายระเหยน้ำ (1 - 2)	-77.0	-96.9	-137.9	-114.0	-23.2	31.3	48.0	115.3	169.0	-90.1	-90.1	-79.8
4. ความชื้นสะสมในดิน	0	0	0	0	0	31.3	79.3	100.0	100.0	16.0	16.0	0
5. การคายระเหยน้ำที่เป็นจริง	5.4	19.6	6.03	155.5	155.5	162.3	167.1	158.5	98.6	113.7	113.7	19.2
6. การขาดน้ำ (2 - 5)	77.0	96.9	114.0	23.2	23.2	0	0	0	145.2	0	0	63.8
7. น้ำมากเกินพอ	0	0	0	0	0	0	0	94.6	100.9	0	0	0

ที่มา : สำนักงานพัฒนาที่ดิน จังหวัดพิจิตร

รูปที่ 2.3 สมดุลของน้ำในจังหวัดพิจิตร

ที่มา : สำนักงานพัฒนาที่ดิน จังหวัดพิจิตร

2.3 ระบบการปลูกพืชของเกษตรกร

ระบบการปลูกพืช ซึ่งหมายถึงการปลูกพืชหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นชนิดเดียวกันหรือต่างชนิดกันในพื้นที่เดียวกัน (อภิพรรณ, 2528) สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาจะมีระบบการปลูกพืชตั้งแต่ 1 ระบบ ไปจนถึง 4 ระบบ (ตารางที่ 2.4) โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีการปลูกพืช 4 ระบบมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะที่เกษตรกรปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ทั้งปีเพราะสภาพต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวย นั่นคือ ลักษณะดินในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นดินร่วนปนทราย มีการระบายน้ำดี ไม่มีปัญหาน้ำท่วมขัง ซึ่งเป็นสภาพที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของข้าวโพด แต่ก็มีข้อเสียเปรียบอยู่บ้างคือ พื้นที่ศึกษายอยู่นอกเขตชลประทานและเกษตรกรสามารถใช้เพียงแหล่งน้ำธรรมชาติคือ น้ำฝน ทำให้การปลูกในช่วงฤดูฝนพืชมีความเสี่ยง จากปัญหาความไม่สม่ำเสมอของปริมาณน้ำฝน หรือเมื่อเกิดปัญหาน้ำฝนทิ้งช่วง และ

2.4 สภาพทั่วไปของพื้นที่หมู่บ้านตัวอย่าง

2.4.1 สภาพพื้นที่บ้านบึงบ้าน

1) ขนาดและที่ตั้ง

บ้านบึงบ้านตำบลบึงสามัคคี กิ่งอำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร มีพื้นที่ทั้งหมด 4.92 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับ 3,075 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตร 2,880 ไร่ และเป็นพื้นที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน จำนวน 1,160 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 40.2 ของพื้นที่เพื่อการเกษตร (สำนักงานเกษตรกิ่งอำเภอบึงสามัคคี, 2540) ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด $16^{\circ} 17' - 16^{\circ} 19'$ เหนือ และลองจิจูด $100^{\circ} 01' - 100^{\circ} 02'$ ตะวันออก อยู่ห่างจากที่ว่าการกิ่งอำเภอบึงสามัคคี และโรงงานรับซื้อผลผลิต เป็นระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร และประมาณ 35 กิโลเมตร ตามลำดับ และมีอาณาเขตติดต่อกับนี้ (รูปที่ 2.4)

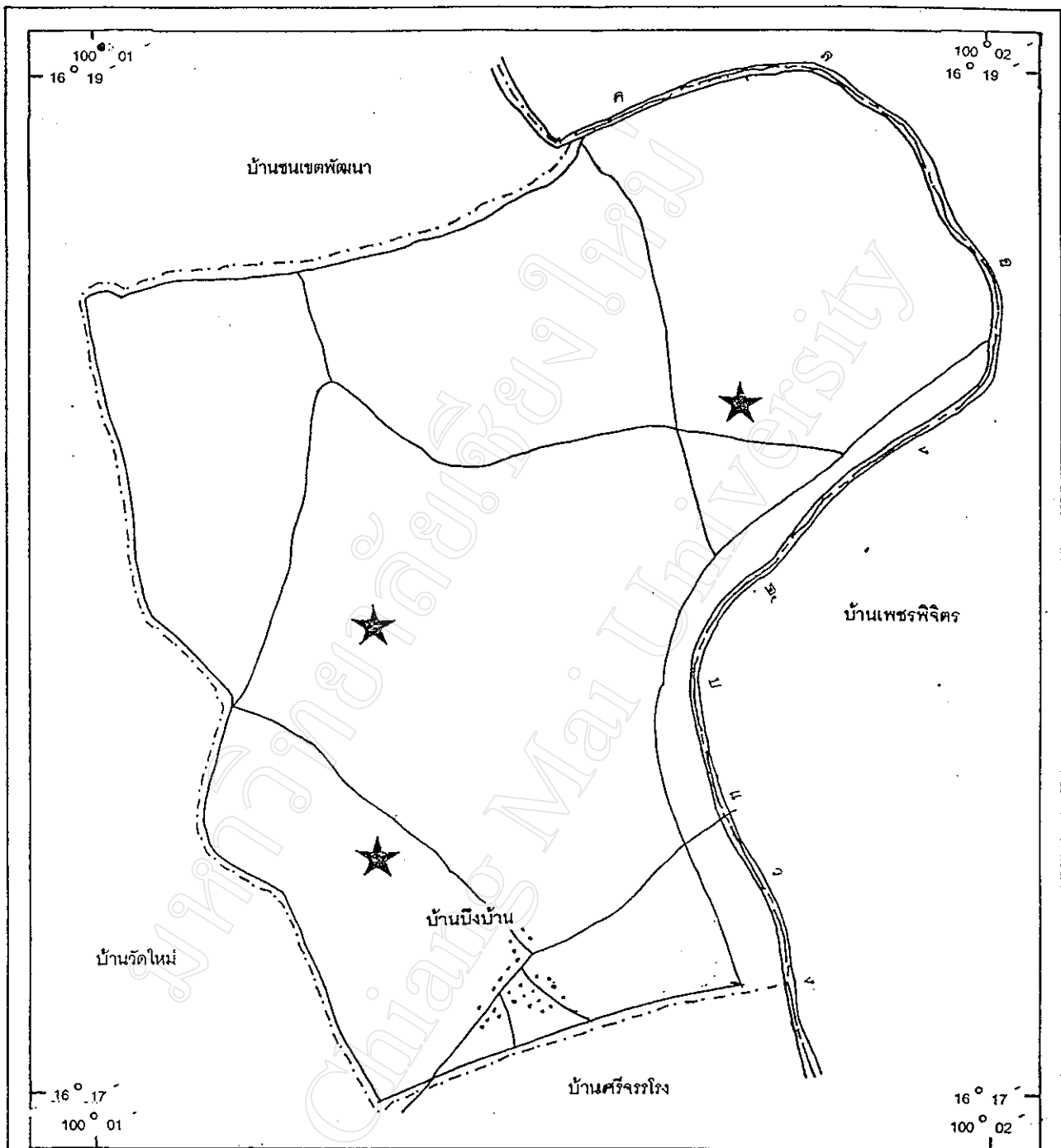
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านชนเขตพัฒนา ตำบลบึงสามัคคี กิ่งอำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านเพชรพิจิตร ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านวัดใหม่ ตำบลบึงสามัคคี กิ่งอำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านศรีจรูญ โรง ตำบลบึงสามัคคี กิ่งอำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร

2) ลักษณะภูมิประเทศ

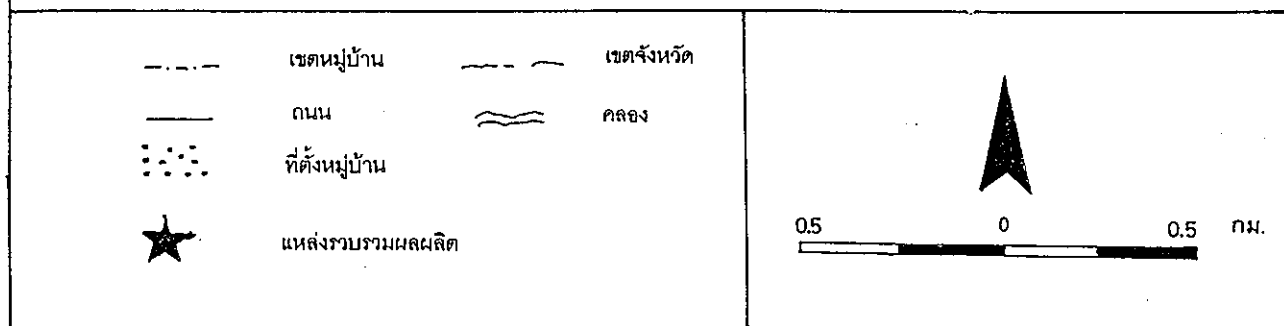
สภาพพื้นที่บ้านบึงบ้านมีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 36 เมตร มีคลองดับแวงเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่ใช้เพื่อการเกษตร และเป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างบ้านบึงบ้านและบ้านเพชรพิจิตร

3) ลักษณะดิน

จากแผนที่รายงานความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจ จังหวัดกำแพงเพชร พื้นที่บ้านบึงบ้านเป็นบริเวณที่มีลักษณะดินอยู่ในหน่วยที่ดินที่ 5 และหน่วยที่ดินที่ 7 ซึ่งลักษณะดินหน่วยนี้มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย มีความสมบูรณ์ปานกลาง และมีความสามารถในการอุ้มน้ำต่ำ การระบายน้ำของดินส่วนใหญ่ระบายน้ำได้ดี ดินมีสภาพความเป็นกรดปานกลาง คือ ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.5 - 6.5

รูปที่ 2.4 ที่ตั้งและขอบเขตของพื้นที่ศึกษา บ้านบึงบ้าน

4) ลักษณะประชากร

บ้านบึงบ้าน มีจำนวนประชากร 670 คน จำนวน 180 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตร จำนวน 174 ครัวเรือน และเป็นครัวเรือนที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนทั้งหมด 145 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 82.8 ของครัวเรือนเกษตรกร โดยเกษตรกรในหมู่บ้านเริ่มปลูกข้าวโพดฝักอ่อนครั้งแรกในปี พ.ศ.2530

5) การคมนาคมขนส่ง

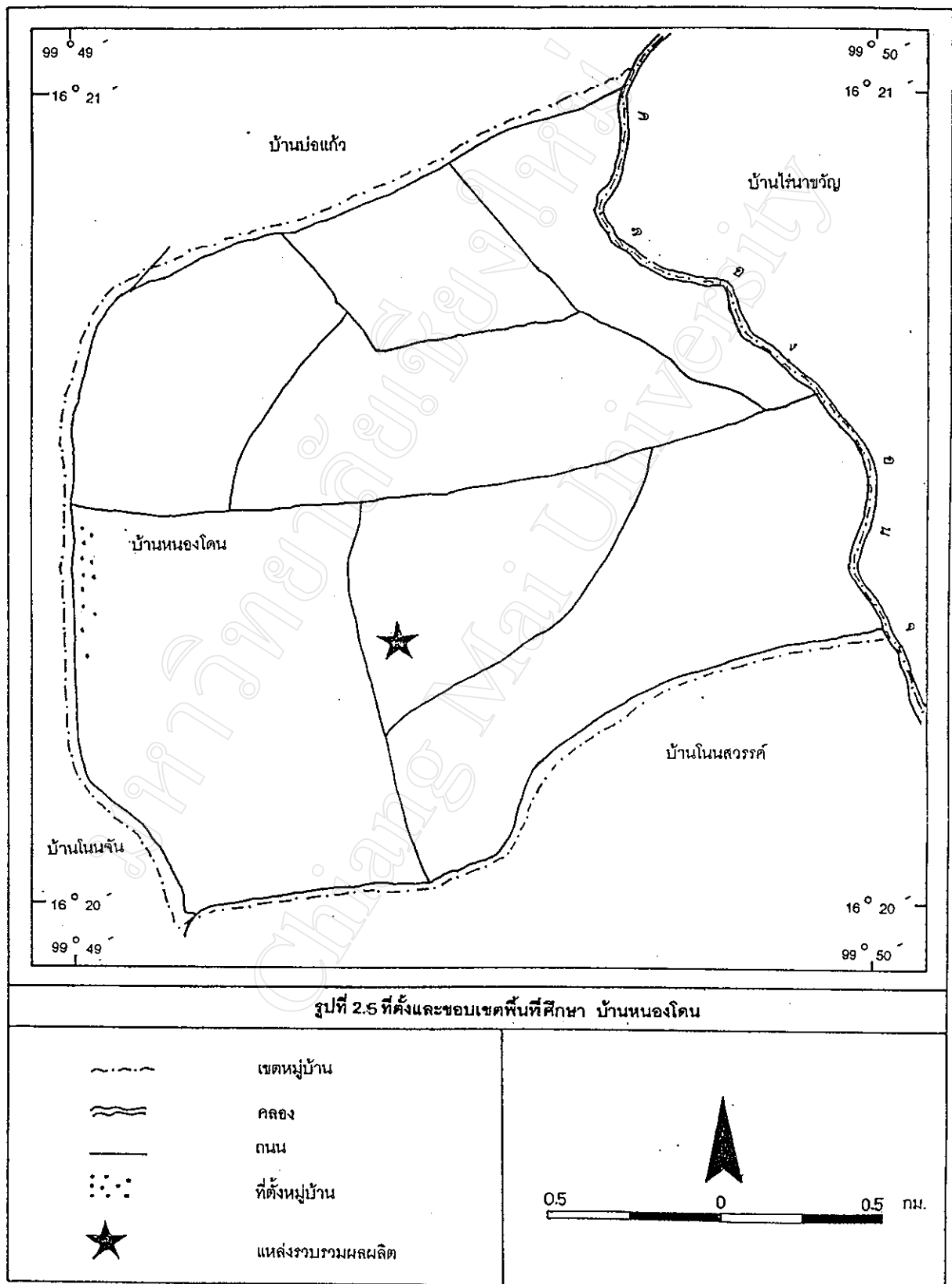
การคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน และอำเภอต่าง ๆ มีเส้นทางคมนาคมทางรถยนต์หลายเส้นทาง ซึ่งเป็นทางหลวงชนบทที่ก่อสร้างโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท โดยจากบ้านบึงบ้านถึงที่ว่าการอำเภอยะหาง 9 กิโลเมตร มีสภาพเป็นถนนลาดยาง เส้นทางสำหรับขนส่งผลผลิตใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 มีสภาพเป็นถนนลาดยางเช่นกัน นอกจากนี้ก็มีถนนลูกรังเชื่อมติดต่อระหว่างหมู่บ้าน และสามารถใช้ได้ตลอดทั้งปี

2.4.2 สภาพพื้นที่บ้านหนองโดน

1) ขนาดและที่ตั้ง

บ้านหนองโดน ตำบลพานทอง อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร มีพื้นที่ทั้งหมด 3.6 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,250 ไร่ โดยมีพื้นที่สำหรับการเกษตร จำนวน 1,885 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอไทรงาม, 2540) เป็นพื้นที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนประมาณ 600 ไร่หรือคิดเป็นร้อยละ 31.8 ของพื้นที่การเกษตร ตั้งอยู่ระหว่าง ละติจูด $16^{\circ} 20' - 16^{\circ} 21'$ เหนือ และลองจิจูด $99^{\circ} 49' - 99^{\circ} 50'$ ตะวันออก อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไทรงาม และโรงงานรับซื้อผลผลิตเป็นระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร และประมาณ 63 กิโลเมตร ตามลำดับ สำหรับอาณาเขตติดต่อของบ้านหนองโดนเป็น ดังนี้ (รูปที่ 2.5)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านบ่อแก้ว ตำบลพานทอง อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านไร่นาขวัญ ตำบลพานทอง อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านโนนจัน ตำบลพานทอง อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านโนนสวรรค์ ตำบลพานทอง อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร

2) ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ของบ้านหนองโคน มีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 52 เมตร มีคลองอ่อนใจเป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเกษตร และยังเป็นแนวแบ่งเขตหมู่บ้านระหว่างบ้านหนองโคนและบ้านไร่นาขวัญ

3) ลักษณะดิน

จากแผนที่รายงานความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจ จังหวัดกำแพงเพชร พื้นที่บ้านหนองโคนมีลักษณะดินอยู่ในหน่วยที่ดินที่ 7 เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายแบ่ง ดินมีสีน้ำตาล หรือน้ำตาลปนแดง เป็นดินลึกมาก มีการระบายน้ำดีถึงปานกลาง มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง ปฏิกริยาของดินเป็นกรดปานกลางถึงค่าเล็กน้อย โดยมีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.5 - 8.0

4) ลักษณะประชากร

บ้านหนองโคน มีจำนวนประชากร 205 คน มีจำนวนครัวเรือน 91 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรกร 83 ครัวเรือน และมีครัวเรือนที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนจำนวน 75 ครัวเรือน หรือเท่ากับร้อยละ 90.3 ของครัวเรือนเกษตรกร เริ่มปลูกข้าวโพดฝักอ่อนครั้งแรก ปี 2531

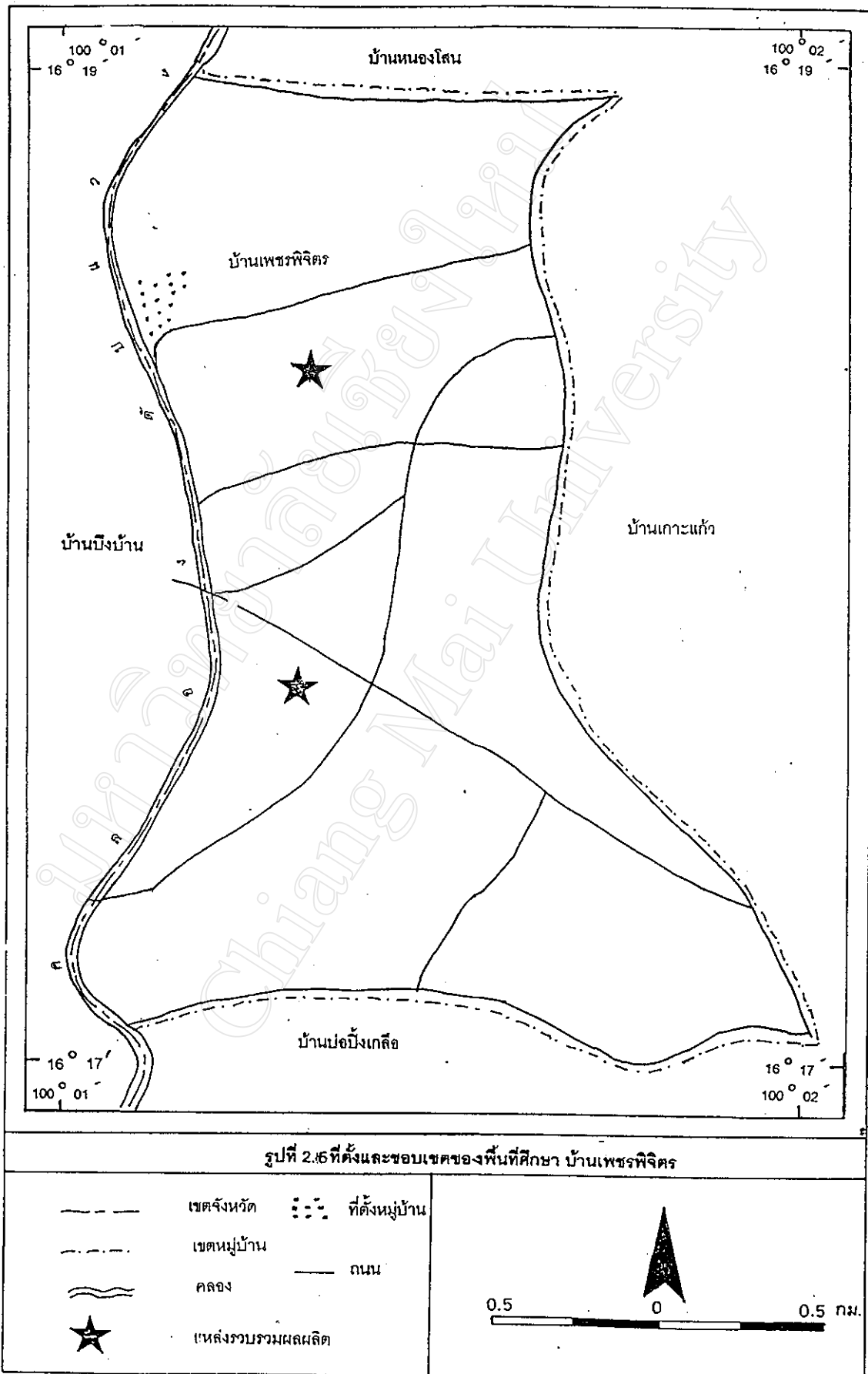
5) การคมนาคม

การคมนาคมสำหรับการขนส่งผลผลิตไปสู่โรงงานสามารถใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1289 หรือทางหลวงหมายเลข 115 นอกจากนี้ ยังมีทางหลวงสายชนบทอื่น ๆ ที่สามารถใช้ติดต่อกับหมู่บ้าน และอำเภออื่น ๆ

2.4.3 สภาพพื้นที่บ้านเพชรพิจิตร

1) ขนาดและที่ตั้ง

บ้านเพชรพิจิตร ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร มีพื้นที่ทั้งหมด 5.35 ตารางกิโลเมตร หรือเท่ากับ 3,343 ไร่ เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตร จำนวน 2,900 ไร่ และใช้สำหรับปลูกข้าวโพดฝักอ่อน จำนวน 904 ไร่ หรือ คิดเป็นร้อยละ 31.1 ของพื้นที่เกษตร (สำนักงานเกษตรอำเภอโพธิ์ประทับช้าง, 2540) ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด $16^{\circ} 17' - 16^{\circ} 19'$ เหนือ และลองจิจูด $100^{\circ} 01' - 100^{\circ} 02'$ ตะวันออก อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอโพธิ์ประทับช้างและโรงงานรับซื้อผลผลิต เป็นระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร และประมาณ 34 กิโลเมตร ตามลำดับ และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้ (รูปที่ 2.6)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านหนองโสน ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านเกาะแก้ว ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านบึงบ้าน ตำบลบึงสามัคคี กิ่งอำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านบ่อไข่เกลือ ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

2) ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านเพชรพิจิตร มีลักษณะพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 36 เมตร มีคลองคั่นแวงเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญสำหรับการเกษตร และเป็นแนวแบ่งเขตระหว่างบ้านบึงบ้านและบ้านเพชรพิจิตร

3) ลักษณะดิน

จากแผนที่รายงานความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจ จังหวัดพิจิตร พบว่าดินในบ้านเพชรพิจิตรจัดอยู่ในหน่วยที่ดินที่ 15 ซึ่งเป็นพวกดินร่วนเหนียว หรือดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง เป็นดินลึกลึกมาก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำถึงปานกลาง ปฏิบัติการของดินเป็นกรดปานกลางถึงด่างเล็กน้อย มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 5.5 - 8.0

4) ลักษณะประชากร

บ้านเพชรพิจิตร มีจำนวนประชากร 644 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 155 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 145 ครัวเรือน และเป็นครัวเรือนที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนจำนวน 113 ครัวเรือน หรือเท่ากับร้อยละ 77.9 ของครัวเรือนเกษตรกร เริ่มปลูกข้าวโพดฝักอ่อนครั้งแรก ปี พ.ศ.2530

5) การคมนาคม

ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 117 และทางหลวงหมายเลข 1289 เป็นเส้นทางสำคัญสำหรับการขนส่งผลผลิตไปสู่โรงงาน

2.4.4 สภาพพื้นที่บ้านแหลมรัง

1) ขนาดและที่ตั้ง

บ้านแหลมรัง ตำบลแหลมรัง กิ่งอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร มีพื้นที่ทั้งหมด 4.47 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 2,793 ไร่ โดยเป็นพื้นที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน จำนวน 440 ไร่ หรือเท่ากับร้อยละ 15.7 ของพื้นที่ทั้งหมด (สำนักงานเกษตรกิ่งอำเภอบึงนาราง, 2540) ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด $16^{\circ} 14' - 16^{\circ} 15'$ เหนือ และลองจิจูด $100^{\circ} 05' - 100^{\circ} 06'$ ตะวันออก อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบึงนาราง ประมาณ 9 กิโลเมตร และห่างจากโรงงานรับซื้อผลผลิต ประมาณ 34 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่น ๆ ดังนี้คือ (รูปที่ 2.7)

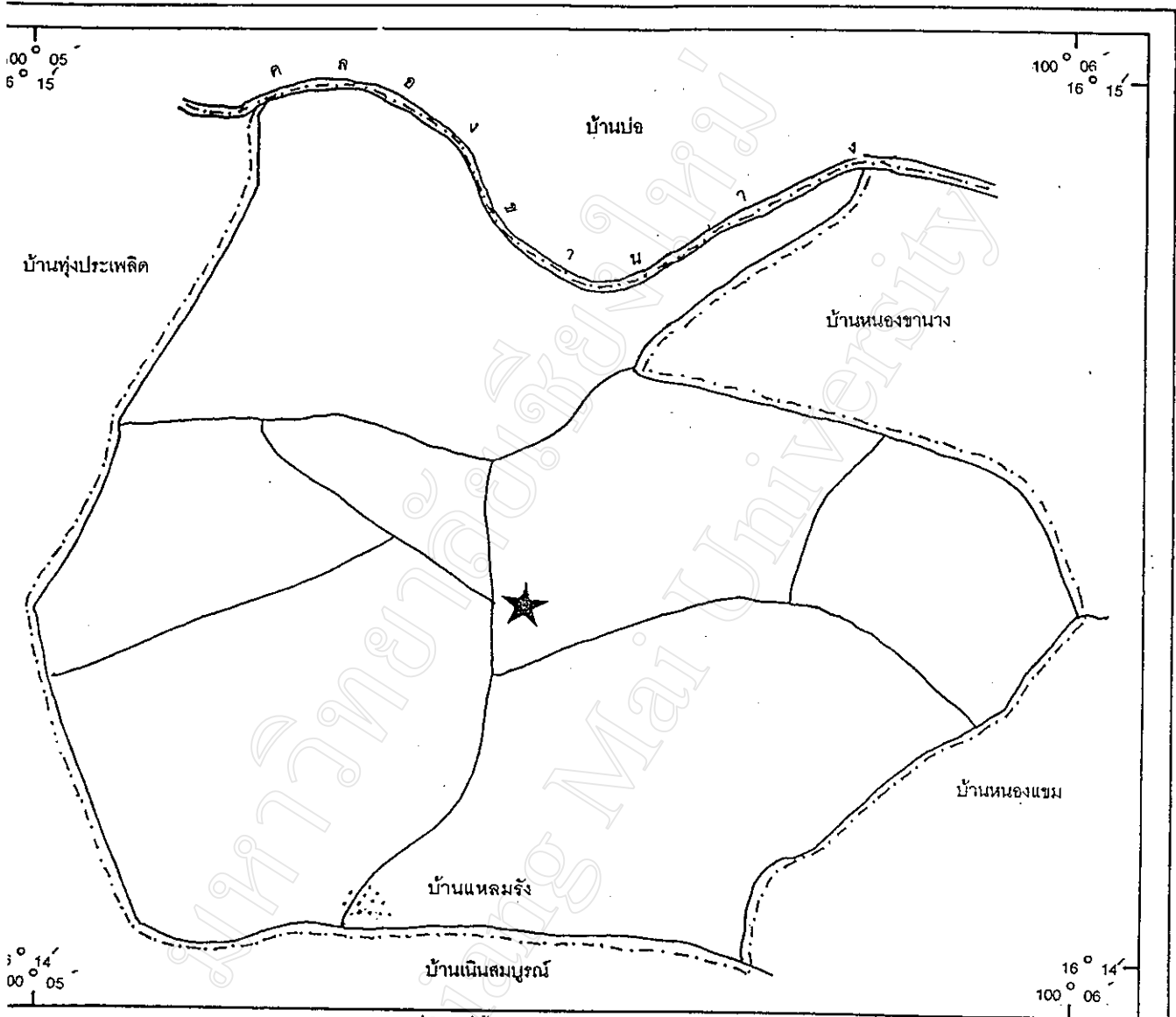
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านบ่อ ตำบลแหลมรัง กิ่งอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านหนองขานาง และบ้านหนองแขม ตำบลบางลาย กิ่งอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านทุ่งประเพณี ตำบลแหลมรัง กิ่งอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านเนินสมบูรณ์ ตำบลแหลมรัง กิ่งอำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร

2) ลักษณะภูมิประเทศ

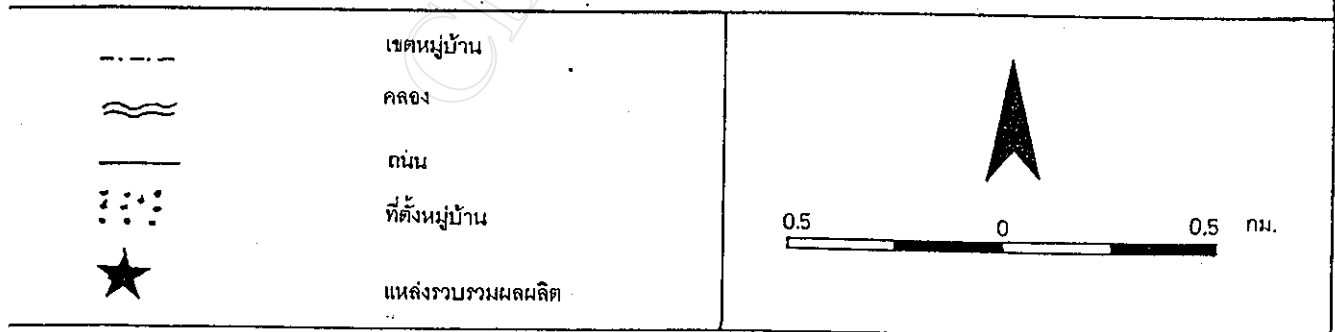
บ้านแหลมรังมีสภาพพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 28 เมตร แหล่งน้ำธรรมชาติ คือ คลองขานางอยู่ทางตอนเหนือของหมู่บ้านซึ่งเป็นเขตแดนระหว่างบ้านแหลมรังกับบ้านบ่อ

3) ลักษณะดิน

จากแผนที่รายงานความเหมาะสมของดินกับพืชเศรษฐกิจของจังหวัดพิจิตร พบว่า ลักษณะดินของบ้านแหลมรัง จัดอยู่ในหน่วยที่ดินที่ 17 ซึ่งเป็นกลุ่มดินเป็นดินร่วนปนทรายหรือดินร่วน เป็นดินสีเทา มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็วถึงเร็ว มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำ ปฏิกิริยาดินเป็นกรดจัดถึงเป็นกรดปานกลาง มีค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 4.5 - 5.5

รูปที่ 2:7 ที่ตั้งและขอบเขตของพื้นที่ศึกษา บ้านนัมรัง

4) ลักษณะประชากร

บ้านแหลมรัง มีจำนวนประชากร 322 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 95 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนเกษตรกร 88 ครัวเรือน โดยเป็นครัวเรือนที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนจำนวน 55 ครัวเรือน หรือคิดเป็นร้อยละ 62.5 ของครัวเรือนเกษตรกร เริ่มปลูกข้าวโพดฝักอ่อนครั้งแรกปี 2538

5) การคมนาคม

นอกจากถนนที่ใช้ติดต่อระหว่างหมู่บ้านและพื้นที่อื่น ๆ แล้ว เส้นทางคมนาคมสำคัญที่ใช้สำหรับการขนส่งผลผลิตส่งไปสู่โรงงานคือ ทางหลวงหมายเลข 1289

2.5 ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกรตัวอย่าง

ลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจเป็นลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร ซึ่งนอกจากจะเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรแล้ว ยังมีอิทธิพลที่สำคัญต่อการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรม สำหรับลักษณะทางสังคมเศรษฐกิจของเกษตรกรตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาจากการสำรวจข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 155 ราย ผลการศึกษามีลักษณะดังนี้คือ

2.5.1 อายุ

อายุของเกษตรกรที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนของทั้ง 4 หมู่บ้าน จะอยู่ในช่วงอายุ 36 - 45 ปี มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 34.2 รองลงมาอีกร้อยละ 31.6 มีอายุอยู่ในช่วง 46-55 ปี สำหรับอายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรทั้ง 4 หมู่บ้านนั้น พบว่า มีอายุประมาณ 46 ปี เมื่อพิจารณาอายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนเป็นรายหมู่บ้านแล้ว พบว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรบ้านหนองโคน มีอายุเฉลี่ยสูงสุดคือ 47 ปี รองลงมาเป็นหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรบ้านบึงบ้าน และบ้านเพชรพิจิตร มีอายุเฉลี่ย 46 ปี ส่วนหัวหน้าเกษตรกรบ้านแหลมรัง มีอายุเฉลี่ยต่ำสุด คือ 45 ปี ตามลำดับ (ตารางที่ 2.5) ซึ่งอายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนดังกล่าวมาข้างต้นนั้น จัดอยู่ในสัดส่วนของเกษตรกรที่อยู่ในวัยแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ช่วงอายุ 30 - 59 ปี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ที่ยอมรับการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนนั้น อยู่ในวัยที่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความคิดริเริ่ม กล้าเสี่ยง ชอบการท้าทาย และทดลองสิ่งใหม่ ๆ การยอมรับนวัตกรรมจึงเกิดขึ้นได้รวดเร็ว

ตารางที่ 2.5 อายุของเกษตรกร

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนครัวเรือน				รวม	ร้อยละ
	บ้านบึงบ้าน	บ้านเพชรพิจิตร	บ้านหนองโคน	บ้านแหลมรัง		
น้อยกว่า 25	1	-	-	-	1	0.6
25 - 35	7	6	4	5	22	14.1
36 - 45	22	14	11	6	53	34.2
46 - 55	17	17	8	7	49	31.6
56 - 65	11	7	6	4	28	18.3
มากกว่า 65	-	1	1	-	2	1.3
รวม	58	45	30	22	155	100.0

หมายเหตุ อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรบ้านบึงบ้าน 46 ปี

อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรบ้านเพชรพิจิตร 46 ปี

อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรบ้านหนองโคน 47 ปี

อายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรบ้านแหลมรัง 45 ปี

2.5.2 การศึกษา

การศึกษานับว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นต่อการพัฒนาการเกษตร โดยเกษตรกรที่มีการศึกษามีข้อได้เปรียบในการใช้แหล่งข่าวสารที่หลากหลาย มีการจัดการที่ดี อีกทั้งยังสามารถนำเอาความรู้ และเทคนิควิธีการใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาพบว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรของทั้ง 4 หมู่บ้าน ได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้น โดยมีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นส่วนใหญ่ คือร้อยละ 72.3 ส่วนเกษตรกรที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีเพียงร้อยละ 10.4 เท่านั้น โดยเป็นเกษตรกรที่อยู่ในบ้านบึงบ้านถึง 10 ราย สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยมีถึงร้อยละ 14.8 โดยเป็นเกษตรกรบ้านเพชรพิจิตรมากที่สุด คือจำนวน 8 ราย เกษตรกรบ้านหนองโคนอีก 6 ราย (ตารางที่ 2.6) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อมูลแล้วแสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษาของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษานั้นยังอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการยอมรับและปฏิบัติตามสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นและนำมาใช้ในการพัฒนา การเกษตรของเกษตรกรให้เกิดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนที่มีการควบคุมมาตรฐานของผลผลิตให้มีคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาด

แต่อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จจากการประกอบกิจกรรมการเกษตรดังกล่าวมิได้หมายความว่าประสบความสำเร็จเฉพาะผู้มีการศึกษาสูงเท่านั้น แต่ผู้ที่มีการศึกษาน้อยถ้ารู้จักขวนขวายหาความรู้เพิ่มเติม เข้ารับการฝึกอบรม รู้จักสังเกต เรียนรู้จากประสบการณ์ก็มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จได้เช่นเดียวกัน

ตารางที่ 2.6 การศึกษาสูงสุดของเกษตรกร

ช่วงปีที่ได้รับการศึกษา (ปี)	จำนวนครัวเรือน				รวม	ร้อยละ
	บ้านบึงบ้าน	บ้านเพชรพิจิตร	บ้านหนองโคน	บ้านแหลมรัง		
0	4	8	6	5	23	14.8
2	1	-	-	-	1	0.6
3	3	-	-	-	3	1.9
4	40	35	22	15	112	72.3
6	10	2	2	2	16	10.4
รวม	58	45	30	22	155	100.0

2.5.3 ขนาดของครัวเรือนเกษตรกรและแรงงานเกษตรในครัวเรือน

ครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ มีสมาชิกโดยเฉลี่ยประมาณ 4.2 คนและเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายภาค พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ จะมีจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ยใกล้เคียงกัน และมีขนาดครัวเรือนใหญ่กว่าภาคอื่น ๆ คือ มีสมาชิกโดยเฉลี่ยประมาณ 4.3 คนและ 4.5 คน ตามลำดับ ส่วนครัวเรือนเกษตรกรในภาคเหนือ มีขนาดครัวเรือนค่อนข้างเล็กกว่าภาคอื่น ๆ คือ มีขนาดประมาณ 3.8 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2539) สำหรับขนาดครัวเรือนเกษตรในพื้นที่ศึกษามีสมาชิกโดยเฉลี่ย 5 คน ซึ่งเห็นได้ว่า เป็นจำนวนที่สูงกว่าค่าเฉลี่ยของขนาดครัวเรือนของเกษตรกรทั่วประเทศ และของภาคเล็กน้อย โดยครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.7 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 4-6 คน ซึ่งถือได้ว่าเป็นขนาดครัวเรือนขนาดกลาง ทั้งนี้เป็นผลมาจากครอบครัวชนบทไทยที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น โดยหนุ่มสาวเมื่อแต่งงานแล้วมักตั้งครอบครัวใหม่ของตนเอง สำหรับจำนวนสมาชิกครัวเรือนต่ำสุด-สูงสุดนั้นอยู่ระหว่าง 2 และ 10 คน ตามลำดับ (ตารางที่ 2.7)

ตารางที่ 2.7 ขนาดครัวเรือนและแรงงานเกษตรในครัวเรือน

จำนวนสมาชิก ในครัวเรือน (คน)	จำนวนครัวเรือน				รวม	ร้อยละ
	บ้านบึงบ้าน	บ้านเพชรพิจิตร	บ้านหนองโคน	บ้านแหลมรัง		
2	-	1	-	1	2	1.3
3	2	1	-	1	4	2.6
4	9	15	11	5	40	25.8
5	16	10	11	8	45	29.1
6	7	7	4	2	20	12.9
7	11	7	2	4	24	15.4
8	7	4	2	1	14	9.1
9	3	-	-	-	3	1.9
10	3	-	-	-	3	1.9
รวม	58	45	30	22	155	100.0
จำนวนแรงงาน						
2	11	7	12	7	37	23.8
3	8	6	6	5	25	16.2
4	24	25	8	6	63	40.7
5	10	6	4	3	23	14.9
6	3	1	-	-	4	2.5
7	2	-	-	1	3	1.9
รวม	58	45	30	22	155	100.0

หมายเหตุ จำนวนสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย = 5 คน

จำนวนแรงงานครัวเรือนเฉลี่ย = 3 คน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาขนาดครัวเรือน และการเป็นแรงงานเกษตรแล้วพบว่า สมาชิกในครัวเรือนไม่ได้เป็นแรงงานเกษตรทั้งหมด บางครัวเรือนเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ แต่จำนวนแรงงานไม่ได้มากตามไปด้วย เพราะแรงงานเหล่านั้นอยู่ในวัยเด็กและคนชราซึ่งเป็นวัยที่ต้องเป็นภาระเลี้ยงดูและไม่สามารถช่วยการผลิดได้อย่างเต็มที่ แรงงานที่จะช่วยไปพัฒนาการเกษตรจึงมีน้อยลง มีผลให้การทำงานของผู้ใช้แรงงานเป็นไปอย่างหนักมาก

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแรงงานเกษตรกรนั้นเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่จะมีผลทำให้ได้รับผลผลิตมากหรือน้อย คุณภาพต่ำหรือสูง การผลิตที่จะให้ได้ผลคืออย่างเต็มที่ นอกจากต้องมีแรงงานที่มีความสามารถในหน้าที่แล้ว ยังจำเป็นต้องมีแรงงานที่พอเพียงกับการทำงานในพื้นที่ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Symons (1979) ที่ได้ยืนยันถึงแรงงานที่มีหรือที่หาได้ว่าเป็นความสำคัญต่อการทำเกษตร โดยแรงงานเกษตรกรนั้นสามารถจำแนกออกได้ 3 ประเภทคือ แรงงานจ้าง แรงงานแลกเปลี่ยน และแรงงานครัวเรือนหรือแรงงานครอบครัว (วันเพ็ญ, 2535) สำหรับแรงงานครอบครัวเป็นแรงงานที่รู้จัก กันดีและยังใช้กันอยู่จนปัจจุบัน สำหรับแรงงานเกษตรกรในครัวเรือนของพื้นที่ศึกษาโดยเฉลี่ยมีจำนวน 3 คน โดยส่วนใหญ่เกษตรกรมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนไม่เกิน 4 คน ซึ่งมีประมาร้อยละ 40.6 จะเห็นได้ว่าแรงงานในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 2 ถึง 4 คน มากที่สุดถึงร้อยละ 80.6 จำนวนแรงงานในครัวเรือนมีความแตกต่างกันตั้งแต่ 2 ถึง 7 คน และเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนแรงงานเกษตร ในครัวเรือน กับการยอมรับการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนนั้นพบว่า ครัวเรือนที่มีจำนวนแรงงานเกษตรกรมาก คือตั้งแต่ 4 คนขึ้นไปนั้น จะเป็นกลุ่มก่อนเกษตรกรที่มีแรงงานเกษตรกรในครัวเรือนน้อยกว่า ทั้งนี้ สามารถชี้ให้เห็นว่า การมีแรงงานที่เพียงพอ ทำให้เกษตรกรมีทางเลือกเพื่อทดลองปลูกพืชใหม่พร้อม ๆ กับการปลูกพืชเดิม เช่น การปลูกข้าว โดยเฉพาะในช่วงแรกที่เกษตรกรยังไม่มี ความมั่นใจต่อพืชใหม่มากนัก ในทางตรงข้าม เกษตรกรที่มีแรงงานครัวเรือนน้อย ถึงแม้มีความสนใจต่อการปลูกพืชดังกล่าว แต่ไม่สามารถจะปลูกได้เนื่องจากข้อจำกัดของแรงงาน แต่เมื่อเขาเห็นผลดีที่ผู้ยอมรับก่อนได้รับ เกษตรกรเหล่านี้จึงได้ หันมาปลูกข้าวโพดฝักอ่อนตามเกษตรกรผู้รับก่อน โดยจะปลูกลักษณะการปลูกพืชเชิงเดี่ยว

แต่อย่างไรก็ตาม จากการที่แรงงานเฉลี่ยต่อครัวเรือนลดลงประกอบกับการเพิ่มและขยายพื้นที่เพาะปลูกมีการใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ตลอดปี และมีการทำพืชอุตสาหกรรมใหม่เข้ามา เหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญ ที่ทำให้แรงงานจ้างมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนในพื้นที่มากขึ้น เพื่อให้สามารถผลิตทางการเกษตรได้เต็มที่ ดังนั้น ทำให้เกษตรกรที่มีจำนวนแรงงานเกษตรกรจำนวนมากจะมีข้อได้เปรียบเกษตรกรที่มีแรงงานในครัวเรือนน้อยกว่า ที่สามารถใช้แรงงานที่มีอยู่ในครัวเรือน ทำให้ไม่จำเป็นต้องใช้แรงงานจ้าง ซึ่งมีอัตราค่าจ้างที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายและช่วยลดต้นทุนในการผลิตได้อีกทางหนึ่งด้วย

2.5.4 ภาวะการถือครองที่ดิน

สำหรับภาวะการถือครองที่ดินของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนในพื้นที่ศึกษา จะพิจารณาถึงขนาดของพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเป็นสำคัญ จากการศึกษา (ตารางที่ 2.8) พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนที่มีขนาดพื้นที่ทำกินเล็กมากคือน้อยกว่า 5 ไร่ มีเพียงเล็กน้อย คิดเป็น ร้อยละ 1.3 นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 32.9 มีขนาดของพื้นที่ทำกินอยู่ระหว่าง 11 - 20 ไร่ และเกษตรกรที่มีขนาดที่ดินทำกินเกินกว่า 20 ไร่ มีประมาณครึ่งหนึ่งของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด หรือคิดเป็นร้อยละ 50.1 และจากการสำรวจเกษตรกรยังพบว่าเกษตรกรที่มีขนาดที่ดินทำกินสูงสุดคือ 155 ไร่ และต่ำสุด 3 ไร่ เฉลี่ยแล้วเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนมีที่ดินทำกินครอบครัพละ 25.4 ไร่ ซึ่งมีขนาดใกล้เคียงกับขนาดของฟาร์มโดยเฉลี่ยทั่วประเทศคือประมาณ 25 ไร่ (ไพบุณย์, 2525) นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรบ้านหนองโคนมีขนาดพื้นที่ทำกินโดยเฉลี่ยใหญ่ที่สุดคือ 33.9 ไร่ ขนาดพื้นที่ทำกินของเกษตรกร บ้านบึงบ้าน บ้านเพชรพิจิตร และบ้านแหลมรัง มีขนาดพื้นที่ทำกินโดยเฉลี่ย 27.5 ไร่ 20.3 ไร่ และ 18.5 ไร่ ตามลำดับ (ตารางที่ 2.8) ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าขนาดของพื้นที่ทำกินของเกษตรกรนั้นมีตั้งแต่ขนาดกลางไปจนถึงขนาดใหญ่ ซึ่งการมีที่ดินในลักษณะดังกล่าวนี้ ก่อให้เกิดผลดีในแง่ที่เกษตรกรสามารถมีพื้นที่พอเพียงที่จะเสี่ยงไปปลูกพืชชนิดใหม่ ๆ ที่นำเข้ามา ส่งเสริมโดยยังคงปลูกพืชชนิดเดิมอยู่ด้วย ในระยะแรกที่เกษตรกรยังไม่มีความมั่นใจว่าผลตอบแทนที่ได้รับคืนมาจะคุ้มกับการลงทุนหรือไม่ และสามารถขยายการผลิตของตนเองได้ ซึ่งตรงข้ามถ้ามีพื้นที่น้อยเกินไป ทำให้เกษตรกรไม่กล้าเสี่ยงที่จะเปลี่ยนการใช้พื้นที่ไปปลูกพืชชนิดใหม่ หรือการปลูกพืชเงินสดที่ให้ผลตอบแทนดีกว่า แต่เกษตรกรมักจะเลือกปลูกพืชอาหารเพื่อสร้างหลักประกันว่าเขาจะได้มีอาหารไว้บริโภคอย่างเพียงพอ การขยายพื้นที่เพาะปลูกด้วยการเช่าจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่เกษตรกรผู้ไรที่ดินทำกินหรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ ก็จะเสริมด้วยการเช่าที่ดินเพื่อให้มีพื้นที่เพาะปลูกเหมาะสมกับขนาดครอบครัว (ฉัตรทิพย์ และคณะ, 2541)

ตารางที่ 2.8 จำนวนพื้นที่ถือครองทางการเกษตรและสภาพการถือครองที่ดินของเกษตรกร

พื้นที่ (ไร่)	จำนวนครัวเรือน				รวม	ร้อยละ
	บ้านปิงบ้าน	บ้านเพชรพิจิตร	บ้านหนองโคน	บ้านแหลมรัง		
น้อยกว่า 5	-	-	-	3	2	1.3
5 - 10	10	10	-	3	23	14.8
11 - 20	16	21	8	6	51	32.9
21 - 30	13	9	11	8	41	26.4
31 - 40	11	-	6	2	19	12.2
41 - 50	3	3	1	-	7	4.5
มากกว่า 50 ไร่ขึ้นไป	5	2	4	-	11	7.0
รวม	58	45	30	22	155	100.0
สภาพการ ถือครองที่ดิน						
1. เป็นเจ้าของ	25	31	19	16	101	65.2
2. เช่าทั้งหมด	6	3	5	2	16	10.4
3. เช่าบางส่วน	11	6	2	2	21	13.5
4. ให้ทำกินโดย ไม่ต้องเสีย ค่าเช่า	6	5	4	2	17	10.9
รวม	58	45	30	22	155	100.0

สำหรับสภาพการถือครองที่ดิน หรืออาจกล่าวอีกนัยว่าลักษณะการถือครองที่ดิน สำหรับในประเทศไทยนั้น สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะคือ

1) เป็นเจ้าของที่ดินเองทั้งหมด คือ จะมีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเองเหนือที่ดินที่ใช้เพาะปลูกทั้งหมด จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 65.2 มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการถือครองที่ดินแบบเจ้าของถือครองที่ดินเป็นแบบที่แพร่หลายมากที่สุด เกษตรกรเหล่านี้ที่มีฐานะดี โดยเฉพาะเจ้าของที่ดินที่ทำเกษตรเองและให้เช่าด้วย เนื่องจาก มีที่ดินมากจนไม่สามารถทำเองได้ ดังนั้น ที่ดินบางส่วนจึงแบ่งให้เกษตรกรอื่นเช่า ซึ่งเกษตรกรประเภทนี้มีจำนวนไม่มากนัก และเป็นที่น่าสังเกตว่านอกจากเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินประเภทนี้จะมีฐานะดี หรือค่อนข้างดีแล้ว ยังได้รับการยอมรับจากสังคมและมีบทบาททางการเมือง โดยมีตำแหน่งเป็นกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนเป็นที่พึ่งพาอาศัยของชาวบ้านอื่น ๆ ในด้านการกู้เงิน เป็นต้น และเป็นที่น่าสังเกตว่าเกษตรกรที่มีคุณลักษณะดังกล่าวจะไม่ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน แต่จะเป็นผู้รวบรวมผลผลิตให้กับโรงงาน อย่างไรก็ตาม ข้อดีของการถือครองที่ดินแบบเป็นเจ้าของทางด้านการเกษตรคือ ทำให้การผลิตทางการเกษตรมีประสิทธิภาพมากที่สุด เกษตรกรมีเสรีภาพที่จะเลือกระบบการผลิต หรือประเภทของการเกษตร การใช้เทคโนโลยี วิทยาการใหม่ ๆ ในการนำมา

ประยุกต์ใช้ในการผลิตและสามารถมั่นใจได้ว่าเราจะได้รับผลตอบแทนอย่างเป็นธรรม ในสิ่งที่เขาลงทุนปรับปรุงทั้งหมด

2) เช่าที่ดินบางส่วน คือ เกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ไม่เพียงพอ จึงต้องเช่าจากผู้อื่นเพิ่มขึ้น ซึ่งจากการศึกษาพบว่า มีอยู่ประมาณร้อยละ 13.5

3) เช่าที่ดินทั้งหมดนั้น เป็นลักษณะที่เกษตรกรใช้ประโยชน์จากที่ดินของผู้อื่นทั้งหมด โดยมีเงื่อนไขว่าต้องให้ผลตอบแทนแก่เจ้าของที่ดินตามที่ตกลงกันไว้ โดยมีอยู่ประมาณร้อยละ 10.4

สำหรับรูปแบบของการเช่ามีลักษณะดังนี้คือ

- ค่าเช่า คือ ส่วนของรายได้ที่ผู้ประกอบการจ่ายให้แก่เจ้าของที่ดินเพื่อตอบแทนการใช้ที่ดินผืนนั้น (เชลินทเสพ, อ้างใน ฉัตรทิพย์ และคณะ 2541) โดยมีอัตราที่แตกต่างกันไปตามความอุดมสมบูรณ์และที่ตั้งของพื้นที่ สำหรับในพื้นที่ศึกษามีค่าเช่าที่ดินอยู่ระหว่าง 700-1,000 บาทต่อไร่ต่อปี

- ลักษณะการเก็บค่าเช่า สามารถแบ่งกว้าง ๆ ออกได้ 3 ลักษณะคือ 1) การเก็บค่าเช่าแบบแบ่งครึ่งผลผลิต ซึ่งจะนำผลผลิตที่ได้มาแบ่งครึ่งกัน หรือขายผลผลิตเป็นเงินสดแล้วนำเงินสดไปให้เจ้าของที่ 2) เป็นการเก็บค่าเช่าเป็นอัตราผลผลิต ซึ่งการเก็บค่าเช่าทั้งสองลักษณะนี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยมแล้ว แต่ยังมียู้ง่ายสำหรับการเช่าที่นา ส่วนการเก็บค่าเช่าอีกลักษณะคือ 3) การเก็บค่าเช่าเป็นเงิน ซึ่งเป็นแบบที่นิยมกันในปัจจุบัน โดยจะเรียกเก็บค่าเช่าล่วงหน้า คือ จะจ่ายเงินเมื่อตกลงเช่าที่ดินกัน

- สัญญาเช่า ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา เป็นการเช่าที่มีได้ทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร อย่างถูกต้องตามกฎหมายที่กำหนดเวลาเช่าที่แน่นอน แต่เป็นสัญญาว่าด้วยปากเปล่าที่มีการพูดตกลงกันเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้เช่ากับผู้เช่าแล้วพบว่า ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันแบบตรงไปตรงมาคือ ผู้ให้เช่าจะเก็บผลประโยชน์จากผู้เช่า (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) การเก็บค่าที่ดิน จะมีความเคร่งครัดตามข้อตกลง โดยเจ้าของจะเป็นผู้กำหนดเอง การขอร้องให้ลดหย่อนค่าเช่าในช่วงที่ผลผลิตเสียหายไม่ค่อยได้ผล บางครั้งยังถูกต่อว่าจนผู้เช่าไม่กล้าต่อรอง เพราะความเกรงใจและเจ้าของที่ดินก็มีฐานะที่เป็นต่อพวกตนอยู่แล้ว นอกจากนี้ผู้ให้เช่ามักอ้างบุญคุณอยู่เสมอ คือมักอ้างว่าให้สิทธิในการเช่าที่โดยปฏิเสธคนอื่นไป

แต่อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากความสัมพันธ์แบบตรงไปตรงมาแล้ว ยังมีความสัมพันธ์อีกลักษณะหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ที่เกือตือต่อกันตามลักษณะทั่วไปของสังคมชนบทที่ถือว่าสมาชิกในหมู่บ้านมีความผูกพันกัน และสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ รักใคร่ช่วยเหลือกัน ผู้ให้เช่ามักไม่ค่อยเคร่งครัดกับการเก็บค่าเช่ามากนัก แต่ก็มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัญหาการเช่าที่ดินนี้มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการผลิต คือ เกษตรกรจะไม่กล้าปรับปรุงหรือลงทุนได้อย่างเต็มที่โดยเฉพาะการลงทุนในระยะยาว ขาดแรงจูงใจที่จะปรับปรุงที่ดิน เพราะเขาเห็นว่าไม่ได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรมจากการลงทุน นอกจากนี้เกษตรกรผู้เช่าที่ดินต้องเสียค่าเช่าแน่นอนตายตัวทุกปี ไม่ว่าปีนั้นจะได้รับผลผลิตดีหรือไม่ก็ตาม ซึ่งนับว่าเป็นภาระหนักที่เกษตรกรต้องปฏิบัติตาม และผลักดันให้ผู้เช่าต้องใช้พื้นที่อย่างเข้มข้นเพื่อให้คุ้มกับค่าเช่า

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของภาวะการถือครองที่ดินกับการยอมรับพบว่า ภาวะการถือครองที่ดินมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจยอมรับการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนของเกษตรกร โดยพบว่าเกษตรกรที่เช่าที่นาและมีข้อตกลงจ่ายค่าเช่าที่ดินด้วยการแบ่งครึ่งผลผลิต โดยการนำผลผลิตที่ได้มาแบ่งครึ่งกันและต้องปลูกพืชตามความต้องการของผู้ให้เช่า จึงทำให้ผู้เช่าเหล่านี้จะเป็นผู้ที่ยอมรับการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนค่อนข้างช้า เนื่องจากต้องไปเช่าที่ดินกับผู้ให้เช่ารายใหม่ หรือต่อรองเพื่อเปลี่ยนเงื่อนไขการเช่า

2.5.5 หลักฐานการถือครองที่ดิน

หลักฐานการถือครองที่ดิน คือ เอกสารสิทธิ์แสดงการครอบครองที่ดิน ซึ่งมีหนังสือสำคัญที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน ที่ถือว่าเป็นเจ้าของ ดังนี้ อาทิ โฉนดที่ดิน (หนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน) น.ส.3 หรือ น.ส.3 ก. (หนังสือรับรองการทำประโยชน์) ส.ค.1 (หนังสือแสดงสิทธิการครอบครอง ที่ดิน) น.ค. (หนังสือเข้าทำประโยชน์ในนิคมสร้างตนเองของกรมประมง) ก.ส.น.1 ก.ส.น.3 หรือ ก.ส.น.5 (หนังสือให้เข้าทำประโยชน์โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์) สป.ก.4-01 (หนังสือสำคัญให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินตามกฎหมายการปฏิรูปที่ดิน) นอกจากนี้ หนังสือสำคัญหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับที่ดินที่ไม่ถือว่าเป็นเจ้าของที่ดิน คือ ใบ ภ.บ.ท.6 และ ภ.บ.ท.11 (ใบหลักฐานการเสียภาษี) ส.ท.ก. (หนังสือสำคัญออกโดยกรมป่าไม้อนุญาตให้บุคคลเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติเป็นการชั่วคราว) เป็นต้น

สำหรับในพื้นที่ศึกษานั้น พบว่า เอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 57.5 เป็นใบ ภ.บ.ท.6 และ ใบ ภ.บ.ท. 11 ซึ่งหลักฐานดังกล่าวนี้เป็นหลักฐานการเสียภาษีไม่ใช่หนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน รองลงมาอีกร้อยละ 24.9 ร้อยละ 15.8 และร้อยละ 1.8 ตามลำดับ มีหนังสือสำคัญเกี่ยวกับที่ดิน เป็น น.ส.3 ส.ค.1 และ ส.ป.ก.4-01 หรืออาจกล่าวได้ว่าเกษตรกร มีหนังสือสำคัญเกี่ยวกับที่ดินที่เป็นเจ้าของ คิดเป็นร้อยละ 42.5 เป็นที่น่าสังเกตว่าเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดินที่เป็นโฉนดซึ่งเป็นเอกสารสิทธิ์การครอบครองที่ดินที่สมบูรณ์แบบที่สุคนธ์ไม่มีปรากฏ ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งผลดีของการมีเอกสารสิทธิ์ที่สมบูรณ์นั้น นอกจากสนับสนุนให้เกิดความกระตือรือร้นและมีกำลังใจในการพัฒนาการผลิตให้ดีขึ้นแล้วยังสามารถใช้เป็นหลักทรัพย์

ค่าประกันการกู้เงินกับแหล่งเงินกู้ในระบบที่เรียกเก็บอัตราดอกเบี้ยตามกฎหมาย ในทางกลับกัน เกษตรกรที่มีเอกสารที่ดินที่ไม่ถือว่าเป็นเจ้าของที่ดินนั้นจะมีข้อเสียเปรียบต่อการเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบ เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์มาค้ำประกันเงินกู้ได้ จึงเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรเหล่านั้นหันไปใช้เงินกู้นอกระบบ ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อภาวะหนี้สินและการออม (ตารางที่ 2.9)

ตารางที่ 2.9 หลักฐานการถือครองที่ดิน

หลักฐานการ ถือครองที่ดิน	จำนวนครัวเรือน				รวม	ร้อยละ
	บ้านบึงบ้าน	บ้านเพชรพิจิตร	บ้านหนองโคน	บ้านแหลมรัง		
1. น.ส.3	18	12	7	4	41	24.9
2. ส.ค.1	7	9	7	3	26	15.8
3. สปก.4-01	-	-	-	3	3	1.8
4. ภ.บ.ท.6	27	22	15	14	78	47.2
5. ภ.บ.ท.11	8	4	3	2	17	10.3
รวม	60	47	32	26	165	100.0

หมายเหตุ ในช่องรวมจำนวนเต็มคิดจากประเภทกรรมสิทธิ์ตามจำนวนที่มีจริง

เกษตรกร 1 รายมีกรรมสิทธิ์ในการถือครองได้มากกว่า 1 ประเภท